

УДК 159. 947(075)+ 316.628

Філоненко Л.А.

**АЛЬТЕРНАТИВНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ В ПЕРІОД КАРАНТИНУ:
ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Філоненко Л.А. Альтернативні форми навчання в період карантину: психологічний аспект. Розглянуто альтернативні форми навчання в період карантину у державних і приватних загальноосвітніх закладах. Особливо актуальним це є для моніторингу розвитку сучасної української шкільної освіти та вдосконалення освітньої реформи української школи. Показано, що в умовах соціальних перетворень та нових викликів світового масштабу дослідження мотиваційної сфери неповнолітніх набуває особливої ваги та потребує нових наукових досліджень у цій сфері.

Ключові слова: особистість, мотив, мотивація, поведінка, освіта.

Філоненко Л.А. Альтернативные формы обучения в период карантина: психологический аспект. Рассмотрены альтернативные формы обучения в период карантина в государственных и частных общеобразовательных учреждениях. Особенно актуальным это является для мониторинга развития современной украинской школьного образования и совершенствование образовательной реформы украинской школы. Показано, что в условиях социальных преобразований и новых вызовов мирового масштаба исследования мотивационной сферы несовершеннолетних приобретает особое значение и требует новых научных исследований в этой сфере.

Ключевые слова: личность, мотив, мотивация, поведение, образование.

Актуальність дослідження. Про проблеми сучасної української освіти сьогодні говорять багато і охоче. Школам не вистачає кваліфікованих і молодих викладачів, гнучкості

програми та нових навчальних матеріалів, грошей. І хоча впроваджувалися нові стандарти і принципи оцінювання, переглядалася шкільна програма, змінювалася політика фінансування, багато батьків стурбовані проблемами, що існують у сучасній українській шкільній освіті. В таких умовах багато хто з батьків замислюються про можливу альтернативу традиційним школам, або можливості отримати освіту за кордоном. І такою альтернативою є приватні школи, які часто пропонують не тільки кращі умови, але і інший підхід до навчання. Це приватні ліцеї, гімназії НВК та школи, які складають конкуренцію і альтернативу звичним ЗОШ. Особливо актуальним це стало в період світової пандемії коронавірусу.

Мета дослідження. Показати психологічні аспекти альтернативних форм навчання в період карантину.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Знання завжди є цінністю, особливо для тих, хто хоче розвиватися, самовдосконалитися і самоздійснитися в житті. І школи відіграють фундаментальну роль у цьому процесі. Вони надають освіту, медичну допомогу, консультаційні послуги, технологічну підтримку, транспорт, забезпечують фізичну активність, харчування та є просто місцем для дітей. Без шкіл не можуть працювати батьки.

Коли в березні країни світу масово закривалися на карантин, школи за одну ніч мали перейти на дистанційне навчання. А такі зміни зазвичай потребують не одного року для ефективного впровадження. Враховуючи нагальну необхідність, яку дала кризова ситуація та те, що карантини через сезонні ГРВІ бувають щороку, **МОН варто приділити більше уваги цьому питанню.**

«У ситуації, в якій сьогодні опинилася Україна і весь світ, ми бачимо, наскільки важлива автономія шкіл та вчителів, що прописана у новому Законі "Про повну загальну середню освіту". Дистанційне навчання у школах відбувається по-різному. І тому саме школи повинні визначати, як вони завершать цей навчальний рік, що потрібно підтягнути та вдосконалити, на чому акцентувати увагу. Ми даємо таку можливість, адже вони краще знають свої особливості, учнів та вчителів. І стандартизований підхід до всіх тут не спрацює», – зазначає т.в.о. Міністра освіти і науки Любомира Мандзій [3].

Міністерство освіти і науки дало відповіді на поширені запитання щодо роботи освітніх закладів під час карантину. Так, структуру навчального року та форми організації навчання, зокрема і під час карантину, визначає педагогічна рада закладу освіти. Відповідне роз'яснення опубліковано у Листі Міністерства освіти і науки України від 31 березня 2020 року №№1/9-182 «Щодо організованого завершення 2019/2020 навчального року та зарахування до закладів загальної середньої освіти» на сайті МОН [2].

У ньому вказано, що під час визначення структури і форм навчання педрада має орієнтуватись на освітню програму, навчальний план, вікові особливості учнів, їхній фізичний, психічний та інтелектуальний розвиток, особливості регіону тощо. Орієнтиром мають бути державні стандарти загальної середньої освіти. Також зазначається, що під час карантину навчальний матеріал може бути освоєно за допомогою дистанційного навчання. Після карантину – через ущільнення матеріалу з організацією повторення окремих тем.

Батьки учнів і журналісти жваво обговорюють у соціальних мережах, як буде відбуватися дистанційне навчання під час карантину. Але організація такого навчання **залежить від кожної конкретної школи і конкретного вчителя** – наскільки вони готові гнучко і швидко перебудувати свою роботу, наскільки в дітей і вчителів є якісний доступ до інтернету, і наскільки вони вміють ним користуватися. Бо дистанційне навчання – це не написати у вайбері: *“прочитати в підручнику такі-то параграфи, відповіді на запитання після них і виконати такі-то вправи”*. Тобто, **надати школярам весь матеріал на самостійне опрацювання – це не дистанційне навчання!**

Школа впорається зі справжнім дистанційним навчанням, якщо вже раніше працювала через онлайн-платформи чи використовувала методики типу змішаного навчання, якщо зможе організувати роботу вчителя і надати покрокові інструкції батькам і дітям, як організувати самостійну роботу вдома, наприклад:

1) робота за принципом змішаного навчання – теоретичний матеріал надається на самостійне опрацювання дітям, а практичні завдання закріплюються у класі чи під час групових робіт. Якщо вчитель це практикував, він впорається, навіть якщо роботи доведеться перевіряти дистанційно;

2) школа може організувати дистанційні онлайн-консультації вчителів: це не важко, якщо вчитель – впевнений користувач комп'ютера;

3) надати дітям плани уроків для самостійного опрацювання, які міститимуть теоретичний матеріал, ілюстративне чи графічне зображення (пояснення), лінк на відео для перегляду, check-list для закріплення знань і творче

завдання (можливо, таке, яке можна виконати з друзями дистанційно);

4) проводити уроки через Skype – для них необхідний premium пакет Skype, він дозволяє підключати до 30 осіб і мати зв'язок хорошої якості. Це непоганий перехідний етап для вчителів, які звикли до фронтальної роботи;

5) вчитель може швидко підібрати (чи розробити власні) завдання для своїх класів на самостійне опрацювання, якщо уже мав досвід роботи з платформами KaHoot, Quizziz, IDroo, Miго чи подібними.

6) платформа GIOS (математика) на час карантину надає безкоштовний доступ до всіх матеріалів для 5-9 класів.

На сьогодні використовуються різні технічні засоби для організації освітнього процесу в державних закладах загальної середньої освіти на період пандемії. Наприклад, для здійснення обміну навчальними матеріалами можуть застосовуватися будь-які пристрої та інструменти, зокрема мобільний телефон, за допомогою якого можна організувати спільноту в соціальних мережах, мобільних додатках. Матеріали можна надсилати електронною поштою, розміщувати на вебсайті закладу загальної середньої освіти, зокрема відео-уроки або гіперпосилання на них.

Для учнів 1-4 класів пропонуються наступні форми роботи: телефонний зв'язок, електронна пошта, соціальні мережі: FaceBook, Instagram, месенджери: Skype, Viber, Telegram, дистанційні платформи: Google Class, "Мій клас", GIOS, Padlet, Class dojo, середовища для контролю і оцінювання знань: Google forms, "На урок" (тестування), середовища для проведення відеоконференцій, вебінарів: Zoom, Skype, хмарні

сервіси: Google-диск, електронні бібліотеки, уроки: "На урок", уроки на ТРК «Київ», [YouTube](#), масові відкриті он лайн курси (моос): Прометеус, EdEra, Ilearn, Всеосвіта.

Для учнів 5-11 класів пропонуються такі ж форми роботи, що для молодших класів, але додаються середовища і додатки для співпраці і оцінювання: блоги вчителів-предметників і Matific student, та уроки на сервісі Всеукраїнська школа онлайн і телеканалі "Київ", що транслює щоденну програму "Відкритий урок". Із усіма тестами, завданнями та конспектами занять можна знайомитись на сайтах партнерів, які надали відеоконтент для трансляцій: платформи [Be Smart](#); студії онлайн-освіти [EdEra](#); платформи масових відкритих онлайн-курсів [Prometheus](#); платформи безкоштовних вебінарів з підготовки до ЗНО [iLearn](#).

Якщо учень немає інших технологій, то і звичайний телефонний зв'язок може слугувати інструментом для взаємодії між учителем та учнем.

Щоб домашнє навчання було ефективним, потрібно дотримуватися чіткого режиму дня. Максимально наблизити його до звичайного робочого ритму. А ще важливо дати трохи більше свободи і відповідальності за навчальний процес. Насправді учні дуже гарно адаптуються до нових умов. І батькам замість того, щоб постійно перевіряти і нагадувати про завдання, краще просто більше спілкуватися з дітьми. Звісно, у вільний від навчальних годин час. Потрібно пояснити дітям, що відбувається, які нові правила гігієни варті уваги, чому не варто панікувати тощо.

Щоб домашнє навчання було ефективним, з одного боку дуже важливо забезпечити можливість й допомогти продовжити навчання. З іншого боку, зараз підвищений рівень тривожності у

ситуації, що склалась, і варто враховувати емоційний стан дитини та родини і відповідно визначати пріоритети.

Має бути загальний розпорядок дня дитини, який передбачатиме періоди навчання, відпочинку, розваг, спілкування — і варто знайти той баланс, який дозволить врахувати потреби всіх членів родини. Можна скористатись цим часом для того, щоб мотивувати дітей до самостійного навчання, того, що називають вмінням вчитися.

Також можна використати цю ситуацію для мотивації розвитку навички керування часом, побудови індивідуальної навчальної траєкторії, цілепокладання та ефективного навчання. Це достатньо прості методи. Наприклад, робота з флеш-картками, складання карт понять до теми чи використання «методу помідора» для боротьби з прокрастинацією. Ці навички стануть у нагоді ще багато разів у сучасному світі навчання та впродовж життя.

Основними каналами зв'язку з батьками на разі є електронний щоденник, електронне листування та закриті батьківські групи класів у соціальній мережі Facebook. В комунікації з батьками важливо вчасно надавати інформацію, мати зворотній зв'язок, висвітлювати процес, результати, перемоги та труднощі. Батькам спокійніше, коли вони ознайомлені з усіма кроками школи наперед.

Дуже важливо подбати про психологічний стан педагогічного колективу, щоб команда школи була в ресурсі і не виснажилися ні фізично, ні емоційно, оскільки у кожного додаються і власні виклики: бути одночасно і вчителем, і мамою/татом власним дітям, які теж на карантині, знайти час на якісну підготовку до уроку в просторі квартири, записати відео без виходу з дому тощо. Саме

тому зараз вкрай важливо працювати в тандемі з психологами над новими ідеями підтримки один одного за таких обставин.

В приватних освітніх закладах керівництво й учителі докладають зусиль до освітнього процесу. В кожному приватному закладі використовують різні форми навчання: очне, заочне, дистанційне, домашнє, екстернат, онлайн.

Домашня освіта, на противагу масовій загальній, при правильній організації створює умови для збереження і розвитку індивідуальності дитини. Дистанційне навчання не є домашньою освітою, хоча може використовуватися як одна з її форм. Так, зокрема, наведемо приклад нашого експериментального майданчику Навчально-консультаційного центру домашньої (сімейної) й альтернативної освіти «Веліцей». Центр спеціалізується на системному онлайн навчанні дітей з першого по одинадцятий класи, які перебувають на сімейній (домашній) формі освіти. Але навчання здійснюється індивідуально в безпосередньому контакті учня з педагогом, а навчальний матеріал підбирається з опорою на здатності і освітні потреби конкретної дитини. Вони привчені самостійно організовувати свій день, а контроль з боку батьків здійснюється через системний взаємозв'язок і співробітництво з викладачами.

Закриття шкіл на карантин не внесло змін у ритм навчання та виконання навчальних програм учнями Центру. Учні не відчували тих проблем з навчанням, з якими зіткнулися учні масових загальноосвітніх шкіл, яким довелося на період карантину вчитися вдома. Тут не переривали навчання і продовжують його в тому ж режимі онлайн. Не відчували проблем і батьки, оскільки питання самоорганізації і самодисципліни дітей, розпорядку дня

і розкладу уроків, контролю було вирішено батьками і дітьми ще на початковому періоді переходу на домашню форму освіти.

На думку директора «Веліцею» Баранова В.В., у зв'язку з карантинном і переведенням дітей на дистанційне навчання, батькам та всім іншим намагаються вселити переконання, що ІТ-технології – головне, забуваючи про те, що головне в навчанні – це не інформація, що відправляється в простір, а освіта в її єдності вихованням, що обумовлюють і розвиток учня (розвиток здібностей, психічних якостей) і, звичайно, розвиток моральності [1].

Як слушно зауважує один з фахівців в сфері дистанційної освіти А. В. Хуторський, «самоомана багатьох управлінців і педагогів вважати, що освіта – це засвоєння інформації. Освіта – це буквально освічення людини, реалізація її потенціалу у всіх сферах, зростання, розвиток. А не вбирання в себе інформації. Учня не можна перетворювати у флешку. Знання часто ототожнюють з інформацією. Це невірно, особливо в ситуації дистанційної освіти. Знання – не інформація. Знання не передаються. Передається лише інформація. Знання – продукт і результат діяльності людини, а не знайомство з інформацією про чужі знання» [5].

Потрібно повернутися до роздумів над тими принципами, на яких будується освіта дітей в контексті того, що відбувається на сьогодні і що буде відбуватися в прогнозованому майбутньому.

Діана Лауфенберг, вчителька з багаторічним стажем роботи, викладачка Академії наукового лідерства, засновниця шкіл допитливості ([Inquiry Schools](#)), пропонує кроки, які мають реалізувати керівники навчальних закладів, щоби покращити

навчання учнів, якщо знову доведеться повертатися до дистанційного навчання [6].

1. Переконайтесь, що учні мають необхідні пристрої та підключення до інтернету. Педагоги або ІТ-фахівці можуть допомагати сім'ям зареєструватися в мережі інтернет в домашніх умовах. Інтернет-провайдери мають забезпечити належний зв'язок. Компанії могли б пропонувати безоплатний інтернет або знижені ціни для сімей учнів із низьким рівнем доходу.

2. Знати, коли потрібно зробити паузу. У багатьох школах вчителі перейшли на інтернет-ресурси з неймовірною швидкістю, щоби зберегти відчуття докарантинного розпорядку. Але доцільно мати деякий час для передишки, щоби здобути кращі результати в довгостроковій перспективі. Пауза в кілька днів потрібна для переосмислення – просто щоби увійти в цей простір із трохи меншою шаленістю.

3. Дізнайтесь, які навички були б корисними для учнів, яким було найважче. Для одних учнів перехід на дистанційне навчання дався легко, для інших – це стало викликом. Важливо, щоби діти опанували навички, які нададуть їм змогу бути самостійнішими. Наприклад, коли шкільний розклад дитини планується до хвилини, їй може бути складно вчитися вдома в ситуації, яка вимагає більшої самомотивації та саморегуляції, вміння керувати часом. Деякі учні легко можуть пошукати допомогу й інтернеті, а для інших це складно. Діти можуть бути не впевнені в собі. і отримати особистий зворотний зв'язок дистанційно практично неможливо.

4. Намагайтеся зрозуміти, як люди самомотивуються. Вчителі й учні переживають зараз багато емоцій. Важливо розібратися, як залишатися продуктивними, але водночас

зменшувати очікування від викладачів та учнів. Чимало вчителів починають ганьбити себе, що їм не вдається бути достатньо ефективними. Варто визнати, що екстрене дистанційне навчання не може бути таким же ефективним, як стабільне шкільне. Треба змиритися з цим фактом і робити свою роботу настільки добре, наскільки це можливо за тих обставин, що склалися.

5. Намагайтеся зрозуміти, що екстрене дистанційне навчання має строк придатності. Багато шкіл намагаються спланувати, як компенсувати втрачене навчання і прагнуть продовжити поточний навчальний рік до середини літа або розпочати наступний навчальний рік уже в липні. Шкільний округ, де навчає Діана Лауфенберг, зробив навпаки. Учні середньої та старшої шкіл закінчать навчання на три тижні раніше. Викладачі зрозуміли, що той різновид дистанційного навчання, який вони запровадили, не варто продовжувати. Вчителям надто складно досягти балансу в тому, аби задовольнити потреби всіх учнів.

6. Починати навчальний рік із тестування не допоможе. У школах, які оцінюватимуть рівень знань на початку навчального року, щоби зрозуміти “прогалини” в навчанні, будуть відчуватися несправедливість і нерівність. Діана Лакфенберг застерігає освітян, які наполягатимуть на тестах: це може зачекати, поки учні не повернуться до школи – у безпечне середовище, яке надасть їм підтримку. Важливо, щоб діти знову могли навчатися, а не втягувати їх у гонитву за балами.

7. Пройдіть повз “відставання”. Зрив, спричинений COVID-19, змушує багатьох намагатися повернутися до того ж ритму, що був до пандемії. Учні, особливо старших класів, і багато батьків занепокоєні через вступ до університетів – чи

достатньо знань і старань вони доклали, якими будуть оцінки в атестаті. Діана Лауфенберг стурбована можливим тиском адміністраторів шкіл, який вони чинять на вчителів, щоби вирівняти рівень учнів. Натомість зараз хороший час для висновків – як наступного разу робити краще й задовольнити потреби учнів. Криза створила можливість довести, як швидко школи можуть впроваджувати зміни [6].

Закриття шкіл посилило навантаження серед найвразливіших верств населення. Саме вони найбільше відчувають тягар фінансової, фізичної та психологічної шкоди, спричиненої пандемією. Багато хто не мають доступу до інтернету, чимало змушені піклуватися про молодших братів-сестер, допоки батьки працюють.

Науковці й практики активно долучаються до розроблення та впровадження рекомендацій зі збереження психологічного здоров'я населення, спричиненого пандемією.

Як зазначає Т.М. Титаренко базовими індикаторами психологічно здорової особистості є: а) особистісна цілісність; б) емоційність; в) самореалізованість; г) самоврегульованість. Психологічне здоров'я передбачає наявність ресурсу для розв'язання складних проблем, що заважають гармонійному життєконструюванню. Це здатність вчасно адаптуватися до очікувань соціуму, здатність продуктивно навчатися і працювати. Саме психологічне здоров'я стає фундаментом професійної і сімейної самореалізації, забезпечуючи високу якість життя та суб'єктивне благополуччя. Під час тривалої травматизації психологічне здоров'я особистості зменшується, а в результаті реабілітаційних впливів може повертатися і навіть зміцнюватися [4].

Так, відповідно до пріоритетних напрямків діяльності Національної академії педагогічних наук України в період пандемії, в лабораторії психології соціально дезадаптованих неповнолітніх Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України організовано онлайн супровід осіб, що зазнали психологічного дистресу внаслідок епідемії COVID-19. Співробітниками лабораторії регулярно проводяться індивідуальні скайп-сеанси з особами, що звернулися за психологічною допомогою з приводу різноманітних психічних та поведінкових розладів спровокованих стресогенною ситуацією пандемії.

Підсумовуючи, хотілось би виділити основні поради, які класична освіта може взяти до уваги, аби повністю не зупиняти навчальний процес:

1. *Гнучкість.* Здається, що перехід на онлайн освіту – щось страшне, незвичне і незручне, проте для початку варто лиш спробувати. В нинішніх умовах це, мабуть, найголовніше. Не потрібно бути заручником ситуації, слід шукати нові, інноваційні виходи для забезпечення освітніх послуг.

2. *Неперервне навчання.* Освітнім установам не варто нехтувати підвищенням компетентності викладачів, навчати їх правильно проводити лекції та семінари онлайн чи самовдосконалюватись, особливо зараз в період вимушеного обмеження очного навчання. Трансформації, що відбуваються зараз в освітніх процесах - виклик не лише учням, але й тим, хто їх навчає. Тому, не зважаючи на вік, варто навчатися чомусь новому, вдосконалювати старе, бути в тренді та йти у ногу з часом.

3. *Технічна складова.* Не варто економити на сервісах. Звичайно, можна безкоштовно використовувати умовний Zoom та кожні 45 хвилин створювати нові віртуальні кімнати для

спілкування. Але це буде заважати як учням, так і викладачам. Платні підписки коштують від 5 до 25\$ на місяць, проте якість послуг та відсутність обмежень виведуть онлайн-освіту на новий рівень. У нинішній ситуації це необхідні інвестиції, які забезпечать максимально ефективне функціонування установ та закладів освіти.

Безумовно, будь-яка трансформація, особливо вимушена, є стресом. Однак, все ж зупинятись не слід, варто продовжувати шукати нових можливостей та використовувати ситуацію для втілення ідей та розроблення нових проєктів.

Висновки. В державних та приватних освітніх закладах керівництво й учителі докладають зусиль до освітнього процесу в період пандемії. В кожному приватному закладі використовують різні форми навчання: очне, заочне, дистанційне, домашнє, екстернат, онлайн.

В кожній загальноосвітній школі на період карантину також переорієнтовуються на дистанційну форму навчання та застосовують різноманітні форми роботи онлайн-навчання, дистанційні онлайн-консультації, відео-уроки, скайп-конференції, тестування тощо

Уже немає сумніву, що цей стрибок в онлайн-навчання за дуже короткий час став переконливим поштовхом до розвитку кожного учня, вчителя і школи загалом. Нова швидкість та реальність додає креативу у кожне рішення, а злагодженість роботи команди надихає і відкриває нові горизонти.

Водночас необхідно піклуватися про збереження й відновлення психологічного здоров'я людей, які відчувають тягар фінансової, фізичної та психологічної шкоди, спричиненої пандемією. Психологічне здоров'я стає фундаментом

професійної і сімейної самореалізації, забезпечуючи високу якість життя та суб'єктивне благополуччя. Науковці й практики активно долучаються до розроблення та впровадження рекомендацій зі збереження психологічного здоров'я населення, спричиненого пандемією.

Список використаних джерел:

1. В.Баранов: Школьний карантин и обучение дома // <https://baranovvaceslav852.blogspot.com/p/blog-page.html>
2. Лист Міністерства освіти і науки України від 31 березня 2020 року №№1/9-182 «Щодо організованого завершення 2019/2020 навчального року та зарахування до закладів загальної середньої освіти». — <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizovanogo-zavershennya-20192020-navchalnogo-roku-ta-zarahuvannya-do-zakladiv-zagalnoi-serednoi-osviti>
3. [19 березня Любомира Мандзій розповість про організацію роботи вчителів під час карантину, а також відповідь на запитання під час онлайн-трансляції на ФБ-сторінці МОН.](https://mon.gov.ua/ua/news) — <https://mon.gov.ua/ua/news>
4. Титаренко Т.М. [Реабілітаційні технології відновлення психологічного здоров'я особистості в умовах тривалої травматизації.](#) // Теорія і практика психологічної допомоги та реабілітації: підручник / колектив авторів; за заг. ред. В. Осьодла. – К. : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2019, – 460 с.
5. Хуторской А.В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. — СПб.: Питер, 2004. — 541 с.; ил. — (Серия «Учебное пособие»).
6. Як покращити навчання учнів, якщо знову доведеться повертатися до дистанційки. — <https://nus.org.ua/view/yak-pokrashhyty-navchannya-uchniv-yakshho-znovu-dovedetsya-povertatysya-do-dystantsiiky/>

Spysok vykorystanykh dzherel:

1. V.Baranov: Shkol'ny'j karantin i obuchenie doma // <https://baranovvaceslav852.blogspot.com/p/blog-page.html>

2. List Mi`ni`sterstva osv`iti i` nauki Ukraini vi`d 31 bereznya 2020 roku ##1/9-182 «Shhodo organi`zovanogo zavershennya 2019/2020 navchal`nogo roku ta zarahuvannya do zakladiv`v zagal`noyi seredn`oyi osv`iti». — <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizovanogo-zavershennya-20192020-navchalnogo-roku-ta-zarahuvannya-do-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

3. 19 bereznya Lyubomira Mandzi`j rozpovi`st` pro organi`zaczi`yu roboti vchiteli`v pi`d chas karantinu, a takozh vi`dpovi`st` na zapitannya pi`d chas onlajn-translyaczi`yi na FB-stori`nczi` MON. — <https://mon.gov.ua/ua/news>

4. Titarenko T.M. Reabi`li`taczi`jni` tekhnologi`yi vi`dovlennya psikhologi`chnogo zdorov`ya osobistosti` v umovakh trivaloyi travmatizaczi`yi. // Teori`ya i` praktika psikhologi`chnoyi dopomogi ta reabi`li`taczi`yi: pi`druchnik / kolektiv avtori`v; za zag. red. V. Os`odla. – K. : NUOU i`m. I`vana Chernyakhovs`kogo, 2019, – 460 s.

5. Khutorskoj A.V. Praktikum po didaktike i sovremenny`m metodikam obucheniya. — SPb.: Piter, 2004. — 541 s.; il. — (Seriya «Uchebnoe posobie»).

6. Yak pokrashhiti navchannya uchni`v, yakshho znovu dovedet`sya povertatisya do distanczi`jki. — <https://nus.org.ua/view/yak-pokrashhyty-navchannya-uchniv-yakshho-znovu-dovedetsya-povertatysya-do-dystantsijky/>

Filonenko L.A. Alternative forms of learning during the quarantine: a psychological aspect. *Alternative forms of learning during the quarantine period in state and private secondary schools are discussed. The obtained results are especially relevant for monitoring education at modern Ukrainian school and improving the educational reform applied at Ukrainian schools. The research on motivational sphere of minors becomes especially important in the conditions of social transformations and new world challenges and new scientific findings are needed.*

Key words: *personality, motive, motivation, behaviour, education.*

Відомості про автора:

Філоненко Людмила Анатоліївна, старший науковий співробітник лабораторії психології соціально дезадаптованих неповнолітніх Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

Filonenko, Lyudmila A., senior researche of the Laboratory of Psychology of Socially Maladapted Adolescents, Kostiuk Institute of Psychology of NAPS Ukraine, Kyiv

E-mail: filonenkal@gmail.com

УДК 159.922.763:159.923.2

Щербина-Прилука В. М.

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕФЛЕКСІЇ

Щербина-Прилука В.М. Сучасні напрямки дослідження рефлексії. У роботі аналізуються основні особливості сучасного стану проблеми рефлексії і найбільш перспективні напрямки її подальшої розробки. Узагальнено сучасні психологічні технології діагностики рефлексії згідно концептуального визначення рефлексивних механізмів, видів, рівнів рефлексії. Відзначено, що технології діагностики мають певну специфічність при дослідженні рефлексії. В якості найважливішого умови її конструктивного дослідження обґрунтовано необхідність диференціації загального предмета психології рефлексії, яка як синтетична психічна реальність повинна вивчатися диференційовано, в трьох базових аспектах: як психічний процес, як психічна властивість і як психічний стан. Наведені результати, що показують існування залежності між рівнем розвитку рефлексивності і результативними параметрами, та детермінаційної ролі рефлексивності в структурній організації інших психічних властивостей і якостей особистості.

Ключові слова: рефлексія, рефлексивність, методику дослідження, види рефлексії, рівні рефлексії, механізми рефлексії.

Щербина-Прилука В.Н. Современные направления исследования рефлексии. В статье анализируются основные особенности современного состояния проблемы рефлексии и наиболее перспективные направления ее дальнейшего развития. Обобщены современные психологические технологии